7/5601

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ
BAŞKANLIĞI

SAYI : B.02.1.DİE.0.12.00.05/906-238
KONU : Yazılı soru önergesi

ANKARA
01/02/2002

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ: 18.01.2002 tarih ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/5601-6954-17540 sayılı yazınız.

Samsun Milletvekili Sn.Musa UZUNKAYA'nın 7/5601 esas numaralı yazılı soru önergesindeki konulara ilişkin cevaplar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Prof.Dr.Tunca TOSKAY
Devlet Bakanı

Tel: 417 64 40 (Santral-49 Hat) Telefax: 425 33 87 Telex: 46 347 DİE TR

7/5601

Samsun Milletvekili Sayın Musa Uzunkaya'nın 2000 Genel Nüfus Sayımı ile ilgili soru önergesine ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmuştur:

1. Genel Nüfus Sayımları, sayımın hazırlık çalışmalarından sonuçlarının alınması aşamasına kadar olan tüm süreçleri içerecek şekilde uluslararası bilimsel kuruluşlar ve ülke deneyimleri ve olanakları dikkate alınarak bilimsel olarak planlanmakta ve uygulanmaktadır. Yerleşim yeri bazındaki sayım sonuçları mutlaka demografik yöntemler ile analiz edilerek sayımın uygulamasında sistematik hata yapılıp yapılmadığı kontrol edilmektedir. Bu genel ilke bilimsel çalışmaların gereği olarak sayım uygulayan tüm ülkeler tarafından yapılmaktadır.

Ülkemizde, özellikle 1985 yılından sonra yapılan sayımlarda hayali veya mükerrer nüfus yazımı nüfus sayımlarında karşılaşılan en önemli sorundur. Belediyelerin İller Bankasından nüfusları oranında pay almasının 02.02.1981 tarih ve 2380 Sayılı Kanunla uygulanmaya başlanması ile birlikte belediyeler fazla pay almak, köyler ise belediye olmak amacıyla hayali veya mükerrer nüfus yazma eğilimine girmişlerdir. Belediyelerin nüfuslarıyla orantılı olarak alacakları pay, bir sonraki sayıma kadar on yıl süresince aynı kalacağından fazla nüfus yazma yönündeki girişimlerin artacağı kuşkusu ile Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından alan kontrollerinin sürekli yapılmasına yönelik olarak organizasyon yapılmıştır. Bu doğrultuda, 2000 Genel Nüfus Sayımında ilk kez Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 750 teknik elemanı 27 Mart 2000 tarihinden itibaren sayım öncesi çalışmaları da kapsayacak şekilde ilçe bazında alanda kontroller yapmış ve sayım komitelerinin çalışmalarına danışmanlık hizmeti vermişlerdir.

Vali ve Kaymakamların başkanlığında kurulan İl ve İlçe Sayım Komiteleri tarafından 2000 Genel Nüfus Sayımı geçici sonuçları Devlet İstatistik Enstitü Başkanlığına gönderildikten sonra Enstitü'nün yaptığı analizler sonucu bazı yerleşim yerlerinin nüfuslarının tahminlerin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu analizlerin yanısıra hayali yazımın yapıldığı yerleşim yerleri için ihbarlar da alınmıştır. Bu ihbarların büyük bir kısmı İçişleri Bakanlığı kanalı ile Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığına gönderilmiştir.

Ayrıca, 2000 Genel Nüfus Sayımında hayali nüfus yazımlarının belirlenebilmesi amacıyla öncelikle ülkemizdeki bütün il, ilçe, bucak ve köylerin nüfus büyüklüğündeki değişim, önceki sayımlara göre yapılan nüfus projeksiyonları ile karşılaştırılarak, tahminlerin üzerinde nüfus artış hızına sahip olan yerleşim yerleri tespit edilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nın genelgeleriyle bir sayım memurunun sayım günü sabah saat 8'den akşam 5'e kadar kentte ortalama 22 hane (en fazla 100 nüfus), kırda ortalama 25 hane (en fazla 130 nüfus) yazabileceği belirtilmiş ve sayım komitelerinin bu kriter doğrultusunda sayım bölgelerini oluşturmaları istenmiştir. Hayali nüfus yazılan yerleşim yerlerine yönelik çalışmada, belirlenen kriterlerden daha fazla nüfus yazılan sayım bölgeleri tespit edilmiştir. Ayrıca sayımın uygulanmasından önce belediye teşkilatı bulunan yerlerde belediyeler, belediye teşkilatı bulunmayan bucak ve köylerde muhtarlıklar tarafından yapılan numaralama çalışmasında her yerleşim yeri için oluşturulan adres çerçevesi ile sayım defterlerindeki adresler karşılaştırılarak tutarsızlıklar tespit edilmiştir.

İl ve İlçe Sayım Komiteleri tarafından gönderilen sonuçlar, nüfus alanında bilimsel eğitim veren Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsündeki öğretim üyeleri ve Devlet Planlama Teşkilatı uzman ve yöneticileri ile tartışılmıştır. DİE, DPT ve HÜ Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün teknik personelinin ortak çalışmaları sonucunda 2000 Genel Nüfus Sayımında tahminlerin üzerinde olan nüfus artışının demografik yapı ile kesinlikle açıklanamadığı ve bu durumun hayali yazımlardan kaynaklandığı görülmüştür. Üç kurum uzmanları, hayali yazımların belirlenmesi amacıyla yürütülmesi gereken bilimsel çalışmanın yöntemi konusunda da görüş birliğine varmış ve bu konuda ortak rapor hazırlamıştır.

Yukarıda belirtilen çalışmalar doğrultusunda hayali yazım yapıldığı tahmin edilen yerlerde sayım defterleri fiilen alanda kontrol edilmiştir. 2000 Genel Nüfus Sayımında 73 ilde toplam 2290 yerleşim yerinde alanda kalite kontrol çalışması yapılarak hayali veya mükerrer olduğu tespit edilen nüfus

iptal edilmiştir. 2000 Genel Nüfus Sayımının geçici sonuçlarına göre elde edilen bilgiler Türkiye'nin demografik yapısındaki değişim ile uyumludur.

2. 2000 Genel Nüfus Sayımının hazırlık çalışmaları kapsamında bir sayım memurunun sayımı zamanında bitirebilmesi için kaç kişi ile görüşme yapabileceğinin belirlenmesi için gerekli bilgiler pretest çalışmaları ile belirlenmiştir. Bu kriter doğrultusunda sayımın bir günde tamamlanabilmesi amacıyla her sayım memurunun kentte ortalama 22 hane ve en fazla 100 nüfus, kırda ise ortalama 25 hane ve en fazla 130 nüfus sayacağı varsayımı ile adres listeleri belirlenmiştir. Böylece Genel Nüfus Sayımının en geç sabah saat 8'de başlaması ve yaklaşık saat 15:00'de bitirilmesi ve bu saatten sonra da sayılmayan yerlerin sayımının aynı gün akşamına kadar tamamlanması planlanmıştır. Bu organizasyon doğrultusunda en sorunlu ve adres çerçevesi en geniş olan İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükkentlerde bile sayım aynı gün akşam bitirilip geçici sonuçlar geceyarısı Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığına bildirilmiştir.

   Ayrıca, 2000 Genel Nüfus Sayımının hazırlık çalışmalarında hayali veya mükerrer nüfus yazılmaması konusunda tüm İl ve İlçe Sayım Komitelerinin tedbir alması istenmiştir. Bu konuda, ilk kez İçişleri Bakanlığının üç genelgesi ile başta Valiler olmak üzere tüm Mülki İdare Amirleri uyarılmış ve nüfus sayımı çalışmalarında ihmali görülenler ve görevini kötüye kullananlar hakkında Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerine göre cezai işlem yapılacağı bildirilmiştir.

   2000 Genel Nüfus Sayımının kalite kontrol çalışması tamamlandıktan sonra bu çalışmanın bir değerlendirme raporu hazırlanarak İçişleri Bakanlığına sunulacaktır.

3. Yerleşim yeri bazında yapılan analizler ve ihbarlar dikkate alarak hayali veya mükerrer nüfus yazıldığı tahmin edilen yerlerin defterleri özel eğitimli Defter İnceleme Grupları tarafından incelenmiş ve sistematik hatalar tespit edilmiştir. Sayım öncesi yerleşim yerlerinin Adres Çerçevesi oluşturulduğundan tüm yerleşim yerlerinin adres listesi Devlet İstatistik

Enstitüsü tarafından bilinmektedir. Bu adres listeleri sayımdan önce uygulanan Bina Sayımı ile ikinci kez kontrol edildiğinden 2000 Genel Nüfus Sayımının adres çerçevesi önceki sayımlara göre çok sağlıklı oluşturulmuştur. Hayali veya mükerrer nüfus yazıldığı tahmin edilen yerlerin defterleri incelenirken her sayım memuru tarafından doldurulan sayım defterleri ve adresler kontrol edilmiştir. Kalite kontrol çalışmasında defterler fiilen alanda kontrol edilmiş ve hayali veya mükerrer yazımlar tutanaklar ile tespit edilmiştir. Daha sonra hayali yazımlar iptal edilmiştir.

4. Özellikle 1985 yılından sonra uygulanan sayımlarda, belediyelerin İller Bankasından aldığı payı artırmak veya belediye olmak amacıyla hayali veya mükerrer nüfus yazılan yerleşim yerleri tespit edilmiştir. Bu yöndeki hata payı yukarıda açıklanan yöntemlerle düzeltilmiş ve bu sonuçlar tüm kamu kurum ve kuruluşlar ile bilim adamları tarafından kullanılmıştır.

2000 Genel Nüfus Sayımında önceki sayımlara göre en önemli gelişme kişisel bazdaki verinin Optik Veri Giriş Sistemi ile değerlendirilmesidir. Bu sistem kişisel bazdaki karşılaştırmaların sayımdan kısa bir süre sonra yapılmasına olanak tanımaktadır. Böylece, sayımın yapıldığı yerin adresi tam olarak tanımlanmayan veya kişisel bazdaki bilgileri tutarsız olan kayıtlara anında ulaşılabilmektedir.

2000 Genel Nüfus Sayımı geçici sonuçları, hayali veya mükerrer yazımların yapıldığı yerleşim yerleri ile ilgili çalışmalar bitirildikten sonra, Aralık 2001 tarihinde 41 il'in kesin, 40 il'in geçici sonuçları kullanıcıların istifadesine sunulmuştur.

Dünyadaki birçok ülke belirli aralıklar ile nüfus sayımı uygulanmakta ve sayım sonuçlarını yerel düzeydeki plan ve programlarda kullanmaktadır. Çok büyük maliyet ve insan gücü gerektiren nüfus sayımı çalışmaları ülke koşullarına göre bazı hatalar içerebilmektedir. Bu hataların türüne göre bilimsel yöntemlerle hatalar giderilmektedir. Ülkemizde yaklaşık 38 bin yerleşim yerinde sayım uygulanmıştır. Tüm ülke genelini içeren bu çalışmanın, hayali ve mükerrer nüfus yazılan yerleşim yerlerindeki sorun

giderildikten sonra kullanılması geçmişte de sorun yaratmadığı gibi 2000 Genel Nüfus Sayımında da bilginin güvenirliliği açısından hiç bir sorun yaratmayacaktır. 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları tüm kuruluşlar ve bilim adamlarının kullanımına sunulmaktadır. 2000 Genel Nüfus Sayımının sonuçları Devlet İstatistik Enstitüsü'nün teknik elemanları tarafından analiz edildikten sonra bu sonuçlar özellikle Devlet Planlama Teşkilatının uzmanları ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün bilim adamları ile tartışılmış, sayımın veri kalitesinin güvenilir olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır.